

Fiskväg förbi Torsrums damm

Översiktlig bedömning av kulturmiljövärden 2010
Torsrum, Ålem socken, Mönsterås kommun, Kalmar län

Jhonny Therus

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2010:16

Fiskväg förbi Torsrums damm

Översiktlig bedömning av kulturmiljövärden 2010

Torsrum, Ålem socken, Mönsterås kommun, Kalmar län

Författare	Jhonny Therus
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Helena Victor, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

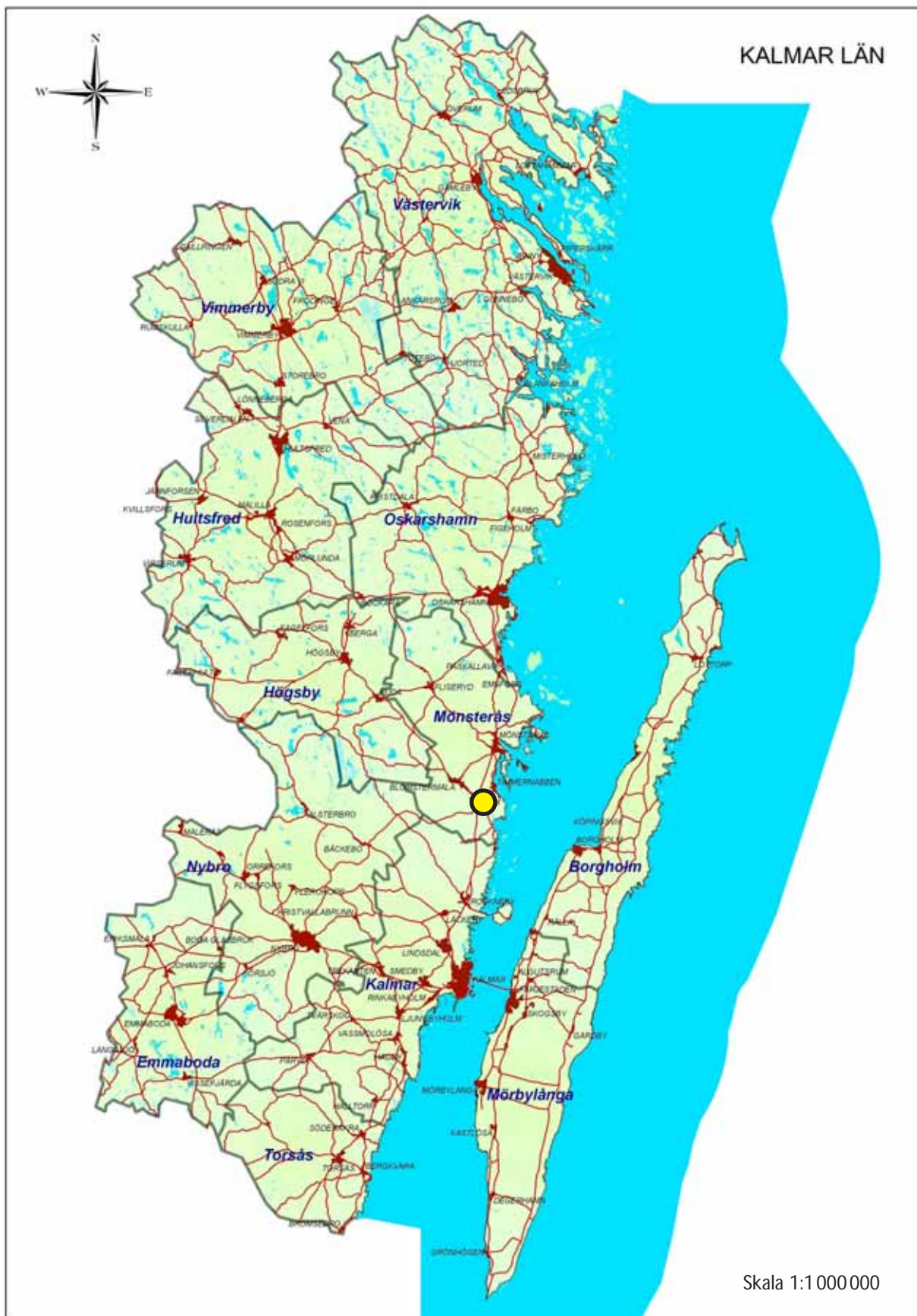
Keywords: Survey, cultural values, historical values, prehistoric, medieval, early industry, Ålem, Torsrum, mill, saw, fishmigration.

This report presents the results of a limited archive and field survey of the area centred around Torsrum dam and the 200 m around the area affected by the suggested construction of the fish migrating facility in “Alternativ 1, inlöp till torrfåran, Framtida förhållanden” in Bilaga 3. The purpose of the study is to decide whether the proposed construction will impact negatively on the cultural and historical values of the site. The surveyed area touches several areas of cultural and historical value, areas with prehistoric, medieval and early industrial links. Among others the church village Ålems

old site and an area with several remains of mills, saws and walls with medieval roots. Construction according to “Alternativ 1” should, under certain conditions, be able to proceed without harming the cultural and historical values severely. Some remains and values will be damaged by the construction, but these are judged to be of minor importance and no further permissions and antiquarian actions should be necessary. The remains in the water could not be properly judged during the study.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Genomförande	10
Resultat	11
Registrerade fornlämningar	11
Äldre kartmaterial	11
Fältbesiktning.....	12
Område 1	13
Område 2. Åns norra strand.....	16
Område 3. Åkrökens hörn.....	18
Område 4. Söder om Häradsvägen, väster om diket Klockarebäcken.....	19
Område 5. Norr om Häradsvägen, väst om diket.....	21
Område 6.....	23
Område 7. Dikeskanten.....	24
Område 8. Häradsvägen 12.....	25
Område 9. Gamla byläget norr om Häradsvägen.....	26
Område 10. Mellan dammen och kraftverket.....	27
Område 11. Kanaler och kraftverk.....	28
Område 12. Torsrum, norra.....	29
Område 13. RAÄ 53:1	30
Område 14.....	30
Tolkning och åtgärdsförslag	31
Tolkning.....	31
Åtgärdsförslag.....	32
Åtgärdsförslag vilka inte berör exploateringen.....	32
Referenser	33
Tekniska och administrativa uppgifter	34

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerat.

Sammanfattning

Denna rapport presenterar resultatet av en begränsad arkivstudie och en mindre fältbesiktning av området intill Torsrums damm vilket ligger inom 200 m från inlöpet presenterat i Bilaga 3, Alternativ 1, inlöp till torrfåran ”framtidiga förhållanden” i avsikt att bedöma exploateringsföretagets åverkan på kulturmiljövärdena. Det besiktigade området berör flera platser av kulturhistoriskt värde, förhistoriska, medeltida och sådana med tidigindustriell anknytning. Däribland bytomten till Ålems gamla kyrkby och ett område med flera lämningar av kvarnar, sågar och vallarläggningar med medeltida rötter.

Exploateringsföretaget bör, under vissa förutsättningar, kunna genomföras så att åverkan endast sker på skyddsvalven i åns strandbryn, vissa diken och bäckar, samt troligen yngre bryggrester. Dessa lämningar bedöms som varande av mindre kulturhistoriskt värde. Vår rekommendation är därför att Alternativ 1, inlöp till torrfåran, bör kunna genomföras utan vidare tillstånd enligt kulturminneslagen och/eller ytterligare antikvariska åtgärder. Dock har lämningar av fundamentkaraktär ute i vattnet inte kunnat bedömas.

Inledning

Denna rapport redovisar resultatet av en översiktlig bedömning av kulturhistoriska värden som gjorts med anledning av anläggandet av en ny fiskväg, Alternativ 1: inlöp till torrfåran, vid Torsrum, Mönsterås kommun, Kalmar län. Uppdraget omfattar ett mindre område,

ca 200 m kring det aktuella område vilket utpekats i Bilaga 3: framtida förhållanden. Utredningen har utförts under augusti och september månad 2010 av Jhonny Therus, Kalmar läns museum.

Topografi och fornlämningsmiljö

Alternativ 1:s fiskväg är planerad att anläggas intill norra åkanten från Torsrums damm och uppströms ca 100 m. Bedömningen av kulturhistoriska värden har gjorts inom en strecka av ca 200 m kring det aktuella området. Bedömningsområdet omfattar ett parti av Alsteråns dalgång och tangerar bytomten till Ålems gamla kyrkby. Området utgörs således av gammal

kulturmark och ett flertal registrerade fornlämningar finns i dess omedelbara närhet. Området är punktvis kraftigt påverkat i anslutning till dammanläggningen och kraftstationen på åns södra sida. I omedelbar anslutning till den föreslagna fiskvandringen domineras topografin av Torsrums damm och den stora skyddsvallen i anslutning till åkanten.

Genomförande

En begränsad arkiv- och kartstudie genomfördes i augusti månad under en halv dag. Under samma månad utfördes en besiktning av platsen, vilken försvårades något av den kraftiga grönskan, för att fastslå om andra lämningar än de tidigare registrerade fanns på platsen och hur det kulturhistoriska värdet kunde komma att påverkas av exploateringen.

IKLM:s undersökningsplan rörande bedömningen av kulturhistoriska värden stipuleras att en fullgod bedömning av exploateringens påverkan kräver att:

- Man även tar hänsyn till det arbetsområde som krävs vid själva konstruktionstillfället, tillfartsvägar, uppläggningsytor osv. För att möjliggöra ett tidseffektivt arbete i samband med bedömningen krävs att samtliga ytor som kommer att beröras vid exploateringen finns noggrant redovisade i ert underlagsmaterial, inför arbetet.

Då inga sådana ytor redovisats får följande redovisning ses som preliminär och översiktlig.

Resultat

Registrerade fornlämningar

En genomgång av FMIS gav vid handen att inga registrerade fornlämningar finns inom ca 200 meter från det område som förefaller påverkas av alternativ 1:s ingrepp. Dock så tangeras flera fornlämningar och kulturhistoriska lämningar.

I exploateringsområdets närhet finns således registrerat:

- RAÄ Ålem 50:1. Bro, medeltid-nyare tid.
- RAÄ Ålem 52:1. Ett större bronsåldersröse.
- RAÄ Ålem 53:1. Ett större bronsåldersröse.
- RAÄ Ålem 196:1. Boplatssområde, troligen sten- eller bronsålder.
- RAÄ Ålem 170:1. Boplatssområde, troligen sten- eller bronsålder.

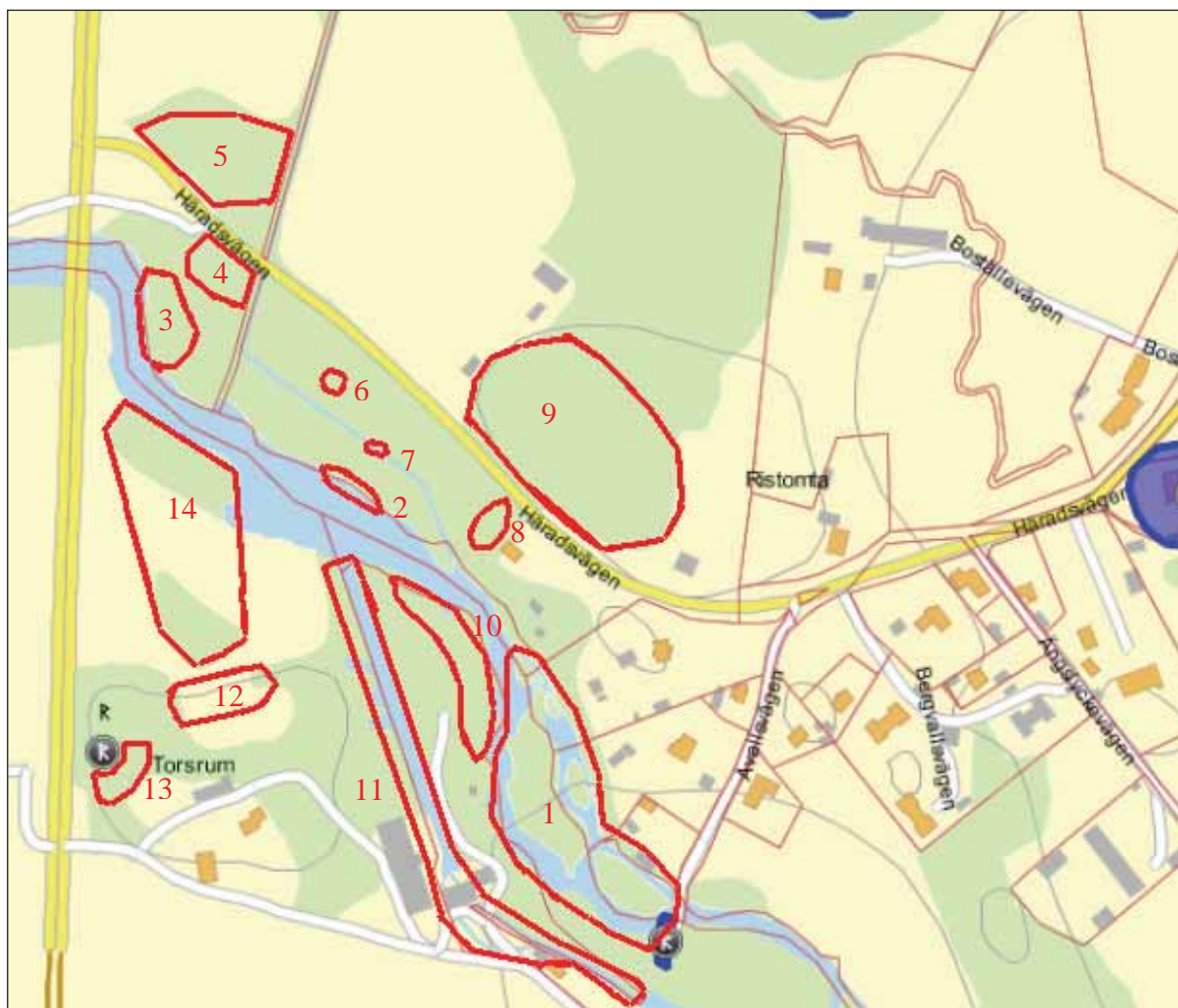
Äldre kartmaterial

Exploateringsområdet förekommer på flera äldre kartor. Däribland storskifteskartan från 1787 vilken visar att bedömningsområdet utgör delar av gamla Ålem kyrkby, med ett myller av ägogränser söder om Häradsvägen. Ägora i trekanten mellan Häradsvägen och Åvallvägen förefaller ganska intakta än i dag. Kartan visar vidare att området söder om dagens Torsrums damm redan vid denna tid innehåller någon form av konstruktioner knutna till ån. Laga

skifteskartan från 1861 visar tydligt samma konstruktioner, nu även med en större byggnad över åfåran, troligen en kvarn. Kartan visar även att en väg löpt över exploateringsområdet från Häradsvägen ned till ån under denna tid. Troligen i närheten av vad som idag är Häradsvägen 12. På avsöndringskarta från 1872 har dock, mer eller mindre, dagens ägoförhållanden inträtt. Denna karta bekräftar att tidigare nämnda byggnad över åfåran är en mjölkvarn. Från 1898 finns även en vattenavlednings- och sjösänkingskarta vilken visar sänkning och utdikning av Klockarebäcken vars dragning används än i dag. Dagens Ålem är beläget på södra sidan ån.

Området söder om ån är betydligt sämre beläget i det äldre kartmaterialet och har räknats till Strömsrums ägor. Dessa kartor, främst avmätningsskartan från 1689 visar att ån utnyttjats även från den södra sidan. Avmätningsskartan visar bl.a. att redan på 1600-talet fanns norr om ån (RAÄ 50:1) en kvarn eller såg på åns södra sida.

Den tidiga industrin i Torsrum och Ålem finns vidare nämnd i Ett läns utveckling (Hammar-skiöld 1985:117ff) där båda lokalerna pekats ut som kvarnar med medeltida traditioner under Strömsrums gods. Vid Ålem skall även vattenkraften utnyttjats till linfröstampar. Enligt ett par kungabrev från 1500-talet skall även ett av länets två krutbruk, vilka även de använde vattenkraft, ha funnits i Ålem socken.

Fältbesiktning

Då underlaget för alternativ 1 endast förevisar den tänkta konstruktionen och inte redogör för t.ex. uppfartsvägar eller uppläggningsytor har ett område ca 200 m kring den tänkta konstruktionen besiktigats, men får anses vara preliminär rörande tillkommande exploateringsområden. Då vattennivån sannolikt har höjts uppströms av den i dag existerande dammen kan ingen bedömning heller göras av lämningar vilka befinner sig utmed den ursprungliga strandkanten och idag under, eller ute i, vattnet.

Då det aktuella området visade sig innehålla en stor mängd lämningar, koncentrationer av lämningar och lämningar i svårframkomlig växtlighet, samt lämningar i och under vatten har få individuella lämningar kartlagts. En ordentlig kartläggning av områdets lämningar bör ta betydligt mer än en mandag att genomföra. I stället har koncentrationer av lämningar kartlagts som områden med potentiellt kulturhistorisk värde. Dessa redovisas nedan med karta och i vissa fall foton.

Område 1

Området sträcker sig från RAÄ Ålem 50:1, den äldre bron, och upp längs ån ca 200 meter. Strax VNV om bron finns rester av en kvarnbyggnad och längs med åkanten och kring de många små fårorna finns en stor mängd stenkonstruktioner. Bl.a. i form av kallmurade förstärkningar av fårorna, vallar, fundament och dammkonstruktioner för att leda vattnet mot kvarnen, men även vallar och fundament på land med tydlig anslutning till konstruktionerna i åfårorna. Även ett hamnliknande stenrensat parti kunde iakttas i områdets nordvästra del.

Redan på de tidigaste kartorna finns belägg för att området är nyttjat och rymmer konstruktioner knutna till ån och vattenkraften. Likaså finns flera belägg för att här kan ha legat kvarnar och liknande redan under medeltiden. Möjligen även kruttillverkning.

Kvarnen i Ålem 1928

RAÄ 50:1. Den äldre bron i områdets södra ände.

Mindre vall i åfåran.

Större vall invid, och delvis över, åfåran.

Åfåran med kvarngrund.

Större fundament på båda sidorna av åfåran.

Lämningar ute i vattnet.

Kaj- eller bryggrester vid åns norra strand.

Område 2. Åns norra strand.

Här finns tydliga kaj- eller bryggrester i åkanten, vilka härstamma från minst två olika tidsperioder. Resterna utgörs av gjutna rektangulära betongfundament, stenfundament och äldre stockar med tydliga urtag för tappar. Området är ca sex meter långt. I området finns även flera stensamlingar av fundamentkaraktär, såväl vid åkanten som flera meter in på land. Här löper jordvallen på sina ställen mindre än en meter från åkanten. Även ute i vattnet förekommer en uppstickande bank och lämningar av fundamentkaraktär vilka inte närmare kan bedömas.

Kartmaterialet indikera att området ingår i det äldre bylägets närområde och utnyttjats flitigt, innefattat flera ägogränser och, i mitten av 1800-talet, en väg vilka löpt i närmast nordöstlig riktning från Häradsvägen ned mot åkanten.

Detta område kommer definitivt påverkas av byggnationen.

Stensamling eller grövre fundament.

Hålväg från vallen.

Område 3. Åkrökens hörn.

Området innefattar en närmast rektangulär mindre stensamling av fundamentkaraktär belägen upp mot vallen. Här finns även en rundat rektangulär plint, ca 13 x 13 m, i vallen där den gör en vinkel norrut. Konstruktionen förefaller vara uppbyggd av sten, belamrad med tre block, samt beväxt med lövträd varav två är större. Antydning till hålväg finns där vallen löper an plinten i sydöst. Strax nordväst om plinten finns ett mindre stenparti vilket sträcker sig ca 9 m rakt väster ut mot ån för att i rät vinkel

sedan följa åkanten söderut. Möjligen finns här även en stenkant ute i vattnet.

Kartmaterialet antyder att vallen, plinten och lämningar i anslutning till dessa tillkommit i samband med byggnationen av dammen och skyddsvallar kring vattendraget. Plinten är dock av en något avvikande karaktär. Lämningsarna nordväst om plinten och i vattenbrynet förekommer inte på något kartmaterial och kan vara av äldre karaktär.

Stenfundament intill Häradsvägen.

Område 4. Söder om Häradsvägen, väster om diket Klockarebäcken.

Området innefattar, från väster till öster, en ca 9 m lång och 0,3 m hög lätt böjd sandvall i NNÖ-SSV:lig riktning. Den södra änden är böjd mot väst. Vallen är uppbyggd av, överst, sand med ett ökande grusinslag nedåt. I det sandiga gruset förekommer flera fragment av bränd lera (ej tillvaratagna). Ca 3 m öst om vallen finns en omkring 13 m lång, låg, och delvis övertorvad stensträng i närmast nordöstlig-sydvästlig riktning. Stensträngen slutar strax innan vallen i söder. Tre parallella diken i östvästlig riktning finns i områdets nordvästra del intill Häradsvägen och det moderna vägdiket. Intill Häradsvägen i nära anslutning till den moderna bron finns ett ca 5 x 5 m stort stenfundament konstruerat av natursten, vilket kan vara rester efter en äldre bro eller har samband med lämningarna i område 5. Den västra sidan av det norr-syd gående diket är stensatt

Den delvis stensatta klockarebäcken.

Böjd sandvall.

Äldre stensträng.

med huggen sten ca 10 m från vägen och söderut. Området sydväst om hörnet Häradsvägen – diket innehåller flera stensamlingar och stensträngsliknandelämningar av oklar ålder i anslutning till en uppfart till Häradsvägen.

Kartmaterialet visar att Klockarebäcken löpt i olika fåror periodvis. Laga skifteskartan, 1861, visar den löpande i nära rak nordöstlig-sydvästlig riktning och vattenavledningskartan, 1898, visar att den viker skarp västerut direkt söder om Häradsvägen vilket de tre parallella dikena kan vara spår av. Den låga, mycket övertorvade, stensträngen kan möjligen vara en lämning av de äldre ägo gränser vilka genomkorsar området så sent som under 1700-talet, men sedan försvinner. Stensträngen, tillsammans med den låga sandvallen vilken inte syns på något kartmaterial, kan således vara av äldre art.

Äldre, möjligen syll-, grund på kulle.

Område 5. Norr om Häradsvägen, väst om diket.

Området innefattar lämningar av både äldre och yngre karaktär. Däribland flera husgrunder och skorstensrösen av yngre karaktär och varierande ålder. Såväl murade som kallmurade stengrunder förekommer. I sydväst är området avgränsat av en minst 35 m lång och ca 0,8 m hög kallmurad terrasskant. Av äldre karaktär finns lämningar på en kulle i områdets östra sida intill diket. På kullen finns en ca 5 x 8 m syllstensgrundliknande stenrektangel konstruerad av grövre natursten, med mindre stenar emellan. Som mest är den ca 1 m hög. I nordväst leder en mindre stenrad upp mot kullen. Kullen är beväxt med flera större lövträd. I nordväst finns även en hålvägslik svacka vilken löper förbi lämningen. Även söder om kullen

Husgrund av något yngre karaktär.

Lång kallmurad terrasskant.

Hålväg.

finns en hålväg som löper mellan den och terrasskanten.

I kartmaterialet framträder detta område som åkermark med spridda mindre täppor. Det är först på ekonomiska kartan från 1941 som området är bebyggt vilket antyder att lämningarna på kullen i områdets östra del, vilka är av äldre karaktär och inte förekommer på någon karta, kan vara av avsevärd ålder.

Brunn eller källarlämning.

Område 6

Området omfattar en brunn eller källarlämning i form av en närmast rektangulär, ca 1,4 m djup och 2,5 x 2,5 m bred, grop med något infallna sidor. I dess västra sida finns lämningar av en halvcirkulär kallmur bevarad. Möjligen finns även rester av ett grövre, inrasat, plank- eller stocklock.

Lämningen antyds inte på något kartmaterial, men är så pass liten att den troligen inte registrerats.

Område 7. Dikeskanten.

Omfattar ett ca 1,8 m brett och 0,8 m brett möjligt stenfundament vilket är utstickande ur dikeskanten.

Lämningen antyds inte på något kartmaterial, men är så pass liten att den troligen inte registrerats.

Möjlig kantkedja kring block.

Område 8. Häradsvägen 12.

Omfattar en kraftig nordöstligt-sydvästligt gående stenmur och i kanten av tomten en möjlig stensättning. Den möjliga stensättningen är oval, ca 6 x 5 m, med tre mittblock och en kantkedja av mindre stenar, vissa kantställda, lagda i kantkedjans längdriktning. Stensättningen är belamrad med kompostrester varför det är omöjligt utan närmare undersökning att avgöra om den är en sentida konstruktion för detta ändamål eller en fornlämning vilken nyttjats som avskrädesdump.

Den kraftigare stenmuren kan möjligen sammanfalla med någon av de äldre ägo gränserna, men den stensättningslika lämningen finns inte registrerad i kartmaterialet.

Kraftig stenmur.

Stensträngar, husgrunder och odlingsytor.

Husgrund.

Område 9. Gamla byläget norr om Härads- vägen.

Ett område med omfattande huslämningar, källarrestor, terrasser och stensträngar. Huslämningarna är av varierande ålder och både gjutna trappgrunder och överväxta stengrunder i otuktad natursten förekommer. Området är vidare genomkorsat av stensträngar och innefattar möjliga odlingsytor och terrasser vilka kan vara av hög ålder. Området ingår i den äldre bytomten och kräver en stor insats för att kartläggas närmare.

Redan på de äldsta kartorna framgår att området ingår i Ålems äldre byläge, innefattar flera ägor och är bebyggt. Ännu på 1890-talet är området bebyggt, men på 1940-talet förefaller området ligga under endast en större fastighet vilken, trots att den är bebyggd, går under namnet Ristomta. Ett namn som i takt med det förändrande byläget med tiden kommit innefatta allt större delar av området norr om Häradsvägen.

En av flera stora ekar.

Område 10. Mellan dammen och kraftverket.
Innefattat 4 – 6 ovanligt stora och kraftiga ekar.

Avmätningsskattan från 1689 ger vid handen att området mellan dagens damm och bron (RAÄ 50:1) var bebyggt med en kvarn och att

en dammanläggning kan ha funnits i området redan då. Generalstabskartan visar vidare att området är fortsatt bebyggt under 1800-talet, dock anges inte byggnadernas art.

Område 11. Kanaler och kraftverk.

Ingår i damm- och kraftverkskomplexet och utgörs av stensatta kanaler mm.

Avmätningsskattan från 1689 ger vid handen att området mellan dagens damm och bron (RAÅ 50:1) var bebyggt med en kvarn och att en dammanläggning kan ha funnits i området redan då. Generalstabskartan visar vidare att området är fortsatt bebyggt under 1800-talet, dock anges inte byggnadernas art.

Område 12. Torsrum, norra.
Omfattar flera stenmurar och stengrunder av
troligtvis yngre datum.

Kan vara rester av ett ladugårds- och ekono-
mibyggnadskomplex vilket syns på den ekono-
miska kartan från 1941.

Stenröjt parti intill röset.

Storblockig stensträng upp mot röset.

Område 13. RAÄ 53:1

Innefattar den redan kända fornlämningen RAÄ 53:1. Strax söder om röset finns ett ca 9 m långt och 1-1,5 m brett stenröjt område, vars norra sida är sammanlänkad med en stensträng. Vidare finns öster om röset en öst-västligt löpande, ca 10 m lång, storblockig stensträng vilken ansluter rösepartiet.

Område 14.

Består i huvudsak av hagmark. Dock innefattar den två impediment vilka inte kunde besiktigas på grund av aggressiv och ostyrig nötboskap.

Tolkning och åtgärdsförslag

Tolkning

Exploateringsområdet ligger mitt i en gammal kulturbygd med lämningar från stenålder och framåt. Dalgången med ån som fokus har tillsammans med vadstället vid bron (RAÅ 50:1) varit en naturlig fokus i bygden. Platsen tangeras av boplatslämningar, rösen och gravfält. I takt med begynnande jordbruk och mekanisering kom vadstället över Alsterån att användas mer och mer. Redan under medeltid finns belägg för att vattenkraften här nyttjats för kvarnar och sågar. Att Ålems kyrkby växt fram vid denna kommunikatoriska knutpunkt är ingen överraskning, inte heller att den torde ha förhistoriska rötter. Områdets potential i fråga om kommunikationer och vattenkraft har utnyttjats mer eller mindre oavbrutet in i modern tid varför många spår av äldre tider troligen skadats eller överlagrats. Dock står det klart efter fältbesiktningen att många likaledes finns kvar från såväl förhistorisk som historisk tid. Området har potential för vidare studier inom förhistorisk, medeltida och tidig industrihistorisk forskning.

Exploateringsområdet är beläget mitt i detta komplex. Det undersökta området, ca 200 m kring inlöpet, oaktat tillkommande uppfartsvägar, avstjälningsplatser och liknande, innefattar:

- I sydöst, flera mindre flodfåror och ett område med ett stort antal oregistrerade kvarn-, såg- och vall-lämningar med potentiellt medeltida rötter. Dessa lämningar kan komma att påverkas av exploateringen om den påverkar

vattennivån i åfåran.

- I öster, delar av Ålems gamla bytomt. Troligen har det under 1800-talet löpt en väg ned till ån från Häradsvägen i utkanten av byläget. Bytomten kommer troligen inte att påverkas av exploateringen.

- I norr, ett område med flera olika ägor på de äldre kartorna. Främst ängs- och betesmark, även om spår av 1800-talets vattensänkingsprojekt och mindre lämningar av svårbedömd art förekommer. Norr om Häradsvägen finns vidare ett höjdparti med spår av yngre bebyggelse, samt en kulle med en potentiellt medeltida syllstensgrund. Dessa lämningar kan komma påverkas av exploateringen i fråga om tillfartsvägar och liknande.

- I direkt anslutning till platsen för inlöpet och nordväst därom finns dammens skyddsvall vilken delvis ligger mycket nära vattenbrynet. Där finns vidare rester efter brygg- eller kajkonstruktioner i strandkanten, samt stenfundament och en uppstickande bank ute i vattnet. Bryggkonstruktionerna stammar från minst två tidshorisonter och minst en förefaller sentida. Dessa lämningar och skyddsvallen kommer påverkas av exploateringsföretaget.

- Söder om ån är området fläckvis kraftigt påverkat av sentida damm- och kraftverksbyggnationer. Dock finns äldre, potentiellt medeltida, lämningar även på denna sida i anslutning till ån tillsammans med grävda och stensatta kanaler till kraftverk och andra lämningar av tidigindustriell art. I området finns även en rad med fyra till sex mycket stora och gamla ekar

vilka troligen har anknytning till den äldre bebyggelsen. Dessa lämningar kommer inte påverkas av exploateringen om den endast utförs från åns norra sida.

- I sydöst tangerar det undersökta området, Raä 53:1, ett bronsåldersröse i blockrik terräng med potentiellt fler oregistrerade fornlämningar så som stensträngar och stenröjda vägar. Dessa lämningar kommer inte att påverkas av exploateringen.

Åtgärdsförslag

Exploateringen, alternativ 1: inlöp till torrfåran, vid Torsrum, Mönsterås kommun, Kalmar län, bör kunna genomföras utan större åverkan på de kulturhistoriska värdena under förutsättning att tillfartsvägar och liknande hålls väster om kyrkbyns gamla bytomt, *Område 8 och 9*, och på den tidigare ängs- eller betesmarken, men undviker *Område 4*. Åverkan i åfåran öster om den befintliga dammen bör undvikas om möjligt. Exploatering på den södra sidan ån bör hållas på ett minimum och endast nyttja den befintliga mindre grusvägen som tillfart.

Vad som kommer påverkas av exploateringen är oundvikligen skyddsvallen intill åkanten, befintliga diken, t.ex. Klockarebäcken och kaj- eller bryggglämningar i åkanten. Inga av dessa lämningar bedöms vara av sådant kulturhis-

toriskt värde att deras avlägsnande påverkar platsens kulturmiljövärden negativt, varför vår rekommendation är att exploateringen kan fortskrida utan ytterligare tillstånd enligt kulturminneslagen och/eller ytterligare antikvariska åtgärder. Detta under förutsättning att tillkommande tillfartsvägar, avstjälpningsplatser och liknande har så liten åverkan på kulturmiljön som möjligt och att berörda parter kontaktas om fler lämningar påträffas. Lämningarna ute i vattnet kommer troligen också att påverkas av exploateringen. Deras kulturhistoriska värde har inte kunnat bedömas.

Åtgärdsförslag vilka inte berör exploateringen

Område 1 och *Område 10* bör inventeras, kartläggas ingående och registreras då det innehåller en stor mängd lämningar från medeltid och framåt. Ekarna i området borde vidare registreras som lämningar av kultur- eller naturhistorisk art. *Område 4* innehåller potentiellt fornlämningar i form av sandvallen med bränd lera och stensträngen, så det bör inventeras, kartläggas och registreras. Även kullen med syllstensgrunden och hålvägen i *Område 5* bör inventeras och registreras närmare. Lämningarna i anslutning till bronsåldersröset RAÄ 53:1, dvs. *Område 13*, bör registreras. Möjligen behöver även bytomtslämningarna i *Område 8* och *9* kartläggas och registreras.

Referenser

Kartmaterial

Rikets allmänna kartverks arkiv

Pataholm J133-5G2h66 Ekonomiska kartan
1941

Borgholm J243-22-1 Generalstabskartan
1874

Lantmäteristyrelsens arkiv

Ålems socken Ålem nr 1-9 Storskifte 1787

Ålems socken Strömsrum nr 1 Avmätning
1689

Lantmäterimyndigheternas arkiv

08-ÅLE-193 Laga skifte 1861

08-PUF-246 Vattenavledning, sjösänkning
1898

Anförd litteratur

Hammarskiöld, B-M. 1985. *Ett läns utveckling. Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1. Översikt.* Länsstyrelsen i Kalmar län.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:

Kalmar läns museums dnr: 33-438-10

Projektnummer KLM: 10/28

Uppdragsgivare: Miljökontoret, Mönsterås kommun, Box 54, 383 22,
Mönsterås

Landskap: Småland

Kommun: Mönsterås

Socken: Ålem

Fastighet:

Fornlämningsnr: RAÄ 53:1, RAÄ 50:1

Ekonomisk karta: 5G 2h Pataholm

X koordinat:

Y koordinat:

M ö h:

Fältarbetstid: 1 dag

Antal arbetsdagar:

Maskintid:

Personal: Jhonny Therus

Foto, Du nr:

Fynd nr:

Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Analyser:

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM

Inmätning:

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se